

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Pranešimas spaudai

2017 m. vasario 3 d.

Kas sieja filosofiją, mokslą ir meną

Kaip menas tampa filosofo pagunda? Kodėl kai kurie šiuolaikiniai filosofai ima mąstyti apie meną taip, tarsi filosofija be jo niekaip apsieitų? Filosofė, eseistė, literatūros kritikė, Lietuvos edukologijos universiteto Filosofijos katedros profesorė dr. Jūratė Baranova-Rubavičienė pasakoja, kad ieškoti filosofijos ir meno sąsajų ją paskatino dar universitete klausytos ir didelį išpūdį palikusios filosofo, eseisto Arvydo Šliogerio paskaitos.

„Studijuojat Vilniaus universitete, į atmintį labai stipriai įsirežė dėstytojo Arvydo Šliogerio paskaitos apie Soreną Kierkegardą, supratau, kad filosofija gali būti labai įdomi. S. Kierkegardo tekstus kartais sunku atskirti nuo literatūros kūrinių,“ – pasakoja pirmąją lietuvę moterimi filosofijos profesore tituluojama J. Baranova.

Kiek vėliau, 1988-aisiais, A. Šliogeris išleido knygą „Daiktas ir menas“, kuri, anot profesorės, iki šiol yra neprilystama filosofijos ir menų susitikimo vieta. Mokslininkė pasakoja, kad A. Šliogeris nemėgo muzikos, bet visada domėjosi literatūra – Marselio Prusto (Marcel Proust), Viljamo Folknerio (William Faulkner), Roberto Muzilio (Robert Musil), Frensio Skoto Ficdžeraldo (Francis Scott Fitzgerald) darbais ir skatino studentus jais taip pat domėtis.

„Esu labai jam dėkinga, kad pamilau R. Muzilio romaną „Žmogus be savybių“. Man labai patraukli XX amžiaus prancūzų filosofija, kurioje itin dažnai išnyksta ribos tarp filosofijos ir literatūros,“ – savo filosofinio kelio pradžią prisimena profesorė.

Kaip teigia prof. J. Baranova, filosofai ilgiau nei kelis tūkstantmečius laikėsi Platono minties, kad filosofas yra pranašesnis už menininką, nes savo proto dėka jis sugeba išvelgti tiesą, o menininkas tik seka paskui savo jausmus.

„Filosofas žvelgia į tiesą tarsi į saulę, o menininkas klaidžioja šešėlių karalystėje. Tačiau XIX a. pabaigoje Frydrichas Nyčė pareiškė, kad pasaulis tik kaip estetiškas fenomenas gali susilaukti pateisinimo,“ – sako profesorė.

Dažnai prancūzų filosofai buvo ir rašytojai, pavyzdžiui, Alberas Kamiu (Albert Camus), Žanas Polis Sartras (Jean-Paul Charles), Žoržas Batajus (George Bataille), Julija Kristeva (Julia Kristeva). Kiti filosofai, tokie kaip Žakas Derida (Jacques Derrida), Mišelis Fuko (Michel Foucault), Žilis Deliozas (Gilles Deleuze) sekė F. Nyčė ir manė, kad filosofija ir menas kalba apie tuos pačius dalykus, tik skirtinga kalba.

Prof. J. Baranova, cituodama prancūzų filosofą Ž. Deliozą, sako, kad filosofija, menas ir mokslas yra tarsi paralelinės, bet kartais susikertančios muzikinės melodijos linijos. Visa tai, kas įdomiausia, įvyksta būtent šiose sankirtose.

Kartais šios sąsajos būna netikėtos. Prof. J. Baranova prisimena, kokį didelį išpūdį jai paliko Ž. Deridos knyga „Aklojo prisiminimai“, kurią pirmą kartą ji pamatė 1988 m. Oksfordo knygyne.

„Ž. Deridos tekstas buvo gausiai iliustruotas senais aklų žmonių piešiniais. Tai buvo netikėta. Jau buvau pati išleidusi kelis filosofinės etikos vadovėlius, kuriems iliustracijas parinkau pati. Pasirodė, kad pasaulyje irgi tai vyksta. Knyga buvo brangi, tuo metu negalėjau jos įpirkti. Po šešerių metų, kai laimėjusi Fulbraito stipendiją stažavausi Amerikos katalikų universitete Vašingtone, šią knygą įsigijau ir laikiau ant lentynos, prieš akis. Negalėjau atsižiūrėti ir atsidžiaugti,“ – prisiminimais dalijasi mokslininkė.

Ji pasakoja, kad minėtos knygos intriga yra aklumas. Ž. Deridai buvo leista surengti parodą Luvro muziejuje Paryžiuje ir po to filosofiskai ją interpretuoti. Jis į vieną salę surinko Luvro muziejuje eksponuotus piešinius, iliustruojančius aklumo fenomeną. Filosofas mąstė, kodėl jis taip pasielgė, tyrinėjo savo asmenines patirtis, netgi sapnus, Bibliją, filosofinius, literatūrinius tekstus.

„Kita knyga, kurią nešiojasi su savimi ir kartais pasidėdavau po pagalvę tarsi Bibliją, buvo Ž. Deliozo dvitomis „Kinas“. Su šio filosofo tekstais dirbau seniai, vedžiau seminarus studentams. Pasirodo, kad būtent ši knyga yra autentiškiausias jo tyrimas, pasakantis labai daug apie pasaulį ir gyvenimą, ne tik apie kino meną. Ji paskatino mane taip pat ieškoti filosofijos ir kino meno sąsajų,“ – pasakoja prof. J. Baranova.

Humanitarinių mokslų daktarė J. Baranova yra viena iš filosofinės didaktikos naujovių diegėjų Lietuvos vidurinėse ir aukštosiose mokyklose. Iš viso ji parašė 3 vadovėlius aukštosioms ir apie 10 – vidurinėms mokykloms.

„Kąkada sutikau pavežti pakeleivę. Ji pasakojo apie savo šeimos bėdas, psichologiškai traumuotą dukrą, kuri norėdama nusiraminti skaito filosofinės etikos chrestomatiją. Neišsidaviau, kad esu chrestomatijos sudarytoja, bet pagalvojau, kad galbūt gyvenimas praėjo ne veltui. Jei filosofija padeda bent vienam žmogui, bent vienam vaikui, tai jau yra labai daug,“ – kalba profesorė.

Mokslininkė pasakoja, kad knygą „Etika: filosofija kaip praktika“ baigė rašyti, kai buvo sukręsta skaudžios netekties, žuvus mylimam sūnėnui Ignei. Jam ji ir skirta.

„Mes nežinome, kodėl mus ištinka egzistencinės traumos, tai yra juodoji blogio paslaptis. Kultūros istorija – filosofija ir menai – bando apie tai kalbėti ir tai yra jų terapinė galia“, – sako prof. J. Baranova, po savo darbais taip pat pasirašanti literatūriniu slapyvardžiu Ana Audicka.

Prof. J. Baranova-Rubavičienė nominuota 2016 m. Lietuvos mokslo premijai už darbų ciklą „XX a. praktinė filosofija: lyginamieji ir interdisciplininiai tyrimai“.